

Згуртуванню колективу сприяють: постановка перспективи, традиції, робота з організаторами, пред'явлення вимог, педагогічно доцільна позиція дорослих, колективна творча діяльність [1: 193]. У колективі кожна дитина повинна відчути власну гідність, захищеність, усвідомити себе як особистість, розвинути свої здібності, вміння та навички, що повністю відповідає основним принципам педагогіки Єнського плану. Багатство ролей, які виконують учні в шкільному колективі, залежить від функціонування первинних і загальних, постійних і тимчасових, одновікових і різновікових колективів, членом яких виступає учень, їх гармонійної взаємодії, достатньо різнобічної діяльності. Такі основні форми навчання, як бесіда, гра, робота та святкування, які використовуються на заняттях у школах Єнського плану, відповідають основним вимогам щодо створення правильного дитячого колективу, забезпечують умови для гармонійного, повноцінного розвитку дитини, збагачують її духовний світ, допомагають дитині адаптуватися до життя у суспільстві.

Порушена у статті проблема досить важлива, а тому подальші дослідження мають бути спрямовані на висвітлення питань формування шкільної громади у школах Єнського плану Петера Петерсена.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник / В.Лозова, Г.Троцько. – Харків: «ОБС», 2002. – 400 с.
2. Drechsel K. Zauber märchen für Jugendliche als Hilfe und Verbindung zur Erwachsenenwelt / K. Drechsel, B. Bitterlich // Kinderleben. – 1998. – Heft 10. – S. 18-20.
3. Klaffen T.F. Fest und Feier in der Schule / T. Klaffen. – Heinsberg, 1987.
4. Menne J. Fest und Feier in Jena (früher) und Maarstricht (heute) / J.Menne // Kinderleben. – 1995. – Heft 3. – S. 34-39.
5. Rottner C. Feiern in der Jenaplan-Schule und in der Regelschule – ein Vergleich / C. Rottner, O. Seitz // Kinderleben. – 1995. – Heft 3. – S. 45-51.
6. Seitz O. Die Feier – ein vergessenes Bedürfnis des Kindes? / O. Seitz // Kinderleben. – 1995. – Heft 3. – S. 5-14.
7. Schiffler H. Feste feiern in der Schule / H. Schiffler. – Freiburg, 1980.
8. Schreiber K. “Helfen“ im Kunstunterricht / K. Schreiber // Kinderleben. – 1998. – Heft 19. – S. 37-42.
9. Petersen P. Der kleine Jenaplan / P. Petersen. – Weinheim und Basel: Beltz Verlag, 2001. – S. 137.
10. Petersen P. Die Praxis der Schulen nach dem Jenaplan. Der “Große Jenaplan“ Bd. 3 / P. Petersen. – Weinheim, 1934.

УДК 378:165.742

А.В. Міняйлова

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ГУМАНІСТИЧНЕ ВИХОВАННЯ»

У статті проаналізовано різні підходи до визначення поняття “гуманістичне виховання” у сучасній вітчизняній психолого-педагогічній науці, наведено авторське визначення та розкрито сутність даного поняття.

Different approaches to the problem of definition of “humanistic upbringing” conception in modern psychological-pedagogical science are analyzed in the article. Also definition of the author is given and the conception is discovered.

Постановка проблеми. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», концепція гуманітаризації вищої освіти та інші офіційні нормативно-правові документи держави визначають формування гуманістично спрямованої особистості одним із найважливіших завдань

сучасної національної системи освіти. Це завдання передбачає створення умов для розвитку та самореалізації кожної особистості, формування покоління, здатного до самоосвіти протягом всього життя, яке б дотримувалось та розвивало загальнолюдські та національні гуманістичні цінності. Розв'язання означеної проблеми вимагає від сучасної педагогічної науки, перш за все, глибокого осмислення та розуміння поняття “гуманістичне виховання”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній психолого-педагогічній науці ціла низка вітчизняних учених (О. Андрійчук, Г. Балл, І. Бех, Л. Бобко, К. Бондаренко, А. Вірковський, Й. Гайда, С. Гончаренко, Т. Данилова, К. Дорошенко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Кремень, М. Касьяненко, І. Кирєєв, С. Максименко, С. Мельничук, Н. Ничкало, Д. Пащенко, П. Перепелиця, О. Пехота, Т. Поніманська, В. Рибалка, І. Шевчук, О. Савченко, О. Сухомлинська, С. Сисоєва, С. Стефанюк, О. Тепла, І. Тимощук, О. Ціхоцька, В. Яковлева, В. Ярошенко та ін.) присвятили свою наукову діяльність дослідженню проблем гуманістичного виховання особистості.

Метою даного дослідження є визначення поняття “гуманістичне виховання”.

Відповідно до мети нами поставлені такі **завдання**:

1. Проаналізувати різні підходи до визначення поняття “гуманістичне виховання” у сучасній вітчизняній психолого-педагогічній науці.

2. Розкрити сутність поняття “гуманістичне виховання”.

Результати дослідження. Проведений нами аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що формально-логічне визначення терміну “гуманістичне виховання” у психолого-педагогічних словниках та енциклопедіях фактично відсутнє, але наявність визначення інших базових понять дає підстави стверджувати, що означена проблема посідає важливого місця у наукових дослідженнях сучасних учених.

Досить широко у сучасній науці розкриті поняття “гуманізм”, “гуманність”, “гуманізація освіти” та “гуманітаризація освіти”. Їх визначення наведені у багатьох енциклопедичних виданнях і словниках. Крім того, у педагогічному енциклопедичному словнику [8: 64] розкривається сутність поняття “гуманістична педагогіка”, яка визначається як напрям в сучасній теорії і практиці виховання, спрямований на втілення ідей гуманістичної психології, яка, в свою чергу, визначається як напрям у сучасній психології, предметом дослідження якого є цілісна людина та її розвиток.

Автори словника-довідника з педагогіки [12: 48] визначають поняття “гуманістичний ідеал людини” як уявлення про досконалу людину у її всебічній освіченості та розумінні своєї індивідуальності, права на вільний розвиток своїх здібностей тощо.

У стислому педагогічному словнику [6: 23] наведено визначення поняття “гуманістична концепція” як теоретико-методологічної основи сучасної педагогіки, що відбиває систему поглядів, згідно з якими особистість є найвищою цінністю та має право на існування, щастя, гідне життя тощо.

Деякі вчені, досліджуючи проблеми гуманістичного виховання, вживають інші терміни, які є або синонімами терміну “гуманістичне виховання”, або близькими за семантичним значенням поняттями. Так, Г. Балл вживає синонім терміну “гуманістичне виховання” – “виховання у гуманістичному дусі” [1: 56]. Й. Гайда у своєму дослідженні “Проблеми гуманістичного виховання особистості в педагогічній спадщині Януша Корчака та Антона Макаренка”, в якості синоніму терміну “гуманістичне виховання особистості” вживає термін “гуманістичне формування особистості” [4: 32]. Вчені С. Стефанюк, О. Андрійчук у своїх наукових дослідженнях оперують поняттями “виховання гуманності”, а О. Тепла, І. Тимощук, О. Ціхоцька розглядають проблеми “виховання гуманістичних цінностей”. Останні два терміни деякі вчені ототожнюють з терміном “гуманістичне виховання”, але ми вважаємо їх лише спорідненими за значенням поняттями. На нашу думку, “виховання гуманності” передбачає формування особистісної якості людини, “виховання гуманістичних цінностей” (до речі, ми не згодні з таким формулюванням – гуманістичні цінності не можна виховати, вони існують об’єктивно і до них можна лише залучити) – формування системи певних психологічних установок, в той час, коли

“гуманістичне виховання” – це формування стосунків між усіма суб’єктами виховного процесу, в результаті якого здійснюється в тому числі й виховання гуманності та гуманістичних цінностей. Отже, “гуманістичне виховання” є поняттям більш широким за своїм значенням.

У сучасній психолого-педагогічній науці гуманістичне виховання особистості є об’єктом досліджень багатьох вітчизняних учених (О. Андрійчук, Г. Балл, І. Бех, Л. Бобко, К. Бондаренко, А. Вірковський, Й. Гайда, С. Гончаренко, Т. Данилова, К. Дорошенко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Кремень, М. Касьяненко, І. Киреев, С. Максименко, С. Мельничук, Н. Ничкало, Д. Пащенко, П. Перепелиця, О. Пехота, Т. Поніманська, В. Рибалка, І. Шевчук, О. Савченко, О. Сухомлинська, С. Сисоєва, С. Стефанюк, О. Тепла, І. Тимошук, О. Ціхоцька, В. Яковлева, В. Ярошенко та ін), які висловлюють різні точки зору щодо розкриття сутності даного поняття, але всі вони одностайні думки, що гуманістичне виховання слід розглядати в контексті особистісно орієнтованого підходу. Його основа полягає у забезпеченні більш глибокого цілісного розуміння, пізнання особистості й на цій основі її гармонійного розвитку в умовах існуючої системи освіти й виховання. Особистість, як стверджують вчені-психологи (Б. Ананьєв, А. Асмолов, Л. Божович, Л. Виготський, О. Леонтєв, В. Мясіщев, А. Петровський, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе), являє собою єдність онтологічного, соціального й історичного досвіду людини, яка у процесі свого розвитку рухається до найбільшого розкриття своїх природних здібностей, вбирає досвід людства, відтворює особливості соціуму, в якому живе [9: 8]. Тому головне завдання педагогічної науки в цьому напрямі – створити оптимальні умови для діяльності особистості, які б стимулювали її до самореалізації.

А. Вірковський, спираючись на теорію самоактуалізації особистості А. Маслоу, вважає, що гуманістичне виховання повинно бути спрямоване на досягнення особистістю максимальної реалізації своїх можливостей (тобто на самоактуалізацію) і визначає його як “виховання, яке тлумачиться як повага до гідності і прав дитини, її цінності як особистості, прагнення до максимальної реалізації можливостей та здібностей” [3: 76]. Схожої думки дотримується й П. Підласий та ін. [10: 328].

Інший підхід здійснюють вчені М. Касьяненко, І. Шевчук, акцентуючи на співпраці і співтворчості вихователя і вихованців як необхідної умови гуманістичного виховання особистості. І. Шевчук пише: “Гуманістичне виховання – це цілісний процес навчання і виховання, спрямований на формування гуманних якостей, пробудження особистісних сил, засвоєння гуманістичних вимог, формування всебічно і гармонійно розвинутої особистості в співпраці вчителя і учнів” [14: 31].

М. Касьяненко визначає гуманістичне виховання як “цілісний процес виховання і освіти, спрямований на формування всебічно і гармонійно розвинутої особистості в умовах індивідуального підходу, співтворчості вихователя і вихованця, гуманних демократичних відносин” [5: 25].

Учені О. Савченко, О. Сухомлинська визначають загальнолюдські і національно-духовні ідеали і цінності підґрунтям для концепції гуманістичного виховання і, таким чином, сполучають особистісно орієнтований підхід з культурологічним і аксіологічним [11; 13].

Узагальнюючи і синтезуючи вище означені ідеї сучасних науковців щодо визначення сутності поняття “гуманістичне виховання”, Л. Бобко пропонує таке формулювання даної дефініції: “Гуманістичне виховання – це процес особистісно орієнтованої взаємодії педагога та вихованця, заснованої на діалектичній єдності загальнолюдських і національно-духовних цінностей, що своєю метою ставить формування людини як неповторної особистості, готової до самоактуалізації та самореалізації” [2: 52].

Учений Д. Пащенко термін “гуманістичне виховання” пропонує трактувати як “спеціально організований процес цілеспрямованого управління розвитком дитини шляхом створення сприятливих умов позитивної самореалізації вихованця в процесі його співпраці з педагогами, батьками, членами дитячого колективу та спілкування з природою, навколишнім соціумом і культурою” [7: 24].

Отже, у сучасній педагогічній науці існує певна низка тлумачень поняття “гуманістичне виховання”, які висвітлюють різні підходи щодо розв’язання даної проблеми, але й мають спільні риси. Л. Бобко висловлює слушну, на наш погляд, думку про те, що ці визначення потрібно не протиставляти одне одному, а синтезувати та інтегративно поєднувати. Таким чином, з оглядом на проведений нами аналіз науково-педагогічних джерел, *гуманістичне виховання* можна охарактеризувати як спеціально організований процес особистісно орієнтованої взаємодії педагога та вихованця, заснованої на діалектичній єдності загальнолюдських і національно-духовних цінностей, який своєю метою ставить створення сприятливих умов для максимальної самореалізації особистості вихованця. Це можливо лише за умов цілеспрямованого формування гуманістичних стосунків між усіма суб’єктами виховного процесу.

Висновки. Таким чином, незважаючи на відсутність єдиного загально прийнятого формально-логічного визначення поняття “гуманістичне виховання”, у сучасній вітчизняній педагогічній науці існує певна низка тлумачень поняття “гуманістичне виховання”, які висвітлюють різні підходи щодо розв’язання даної проблеми. Різні вчені дотримуються різних точок зору, акцентуючи увагу на самоактуалізації особистості, співробітництві вихователя і вихованця, загальнолюдських і національно-духовних ідеалах з винятковою увагою до внутрішнього світу особистості тощо, але найголовнішим і єдиним для всіх підходів залишається визнання особистості найвищою цінністю в світі, а створення сприятливих умов для її самореалізації – найголовнішим завданням сучасної вітчизняної системи освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балл Г. О. Сучасний гуманізм і освіта: Соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти / Г. О. Балл. – Рівне: Ліста-М, 2003. – 128 с.
2. Бобко Л. О. Гуманістичне виховання студентів вищих навчальних закладів фінансово-економічного профілю у позанавчальній діяльності: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – К., 2003. – 250 с.
3. Вірковський А. П. Формування гуманістичного ідеалу старшокласників у поза навчальній діяльності: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. – К., 2002. – 193 с.
4. Гайда Й. Проблеми гуманістичного виховання особистості в педагогічній спадщині Януша Корчака та Антона Макаренка: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 2004. – 195 с.
5. Касьяненко М. Д. Педагогіка співробітництва: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1993. – 320 с.
6. Краткий педагогический словарь. – М.: Ин-т общегуманит. исследований, 2005. – 180 с.
7. Пашенко Д. І. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до гуманістичного виховання учнів: Дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. – К., 2006. – 425 с.
8. Педагогический энциклопедический словарь. – М.: Науч. изд-во «Большая российская энциклопедия», 2003. – 527 с.
9. Пехота О., Старева А. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя. – Миколаїв: Видавництво “Гліон”, 2005. – 272 с.
10. Подласый И. П. Педагогика: Учебник для студентов высших педагогических заведений. – М.: Гуман. изд. центр «ВЛАДОС», 1996. – 632 с.
11. Савченко О. Я. Цілі і цінності реформування сучасної школи // Філософія сучасної освіти та стан її розробки в Україні / Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – К.: ІЗМН, 1997. – С. 238 – 240.
12. Словарь-справочник по педагогике. – М.: Твор. центр «Сфера», 2004. – 439 с.
13. Сухомлинська О. В. Проблеми виховання // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1 – С. 119 – 122.
14. Шевчук І. Гуманістичне виховання підлітків у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – Луцьк, 1998. – 191 с.